

RONALD D. ASMUS

MAŁA WOJNA, KTÓRA WSTRZĄSNĘŁA ŚWIATEM.

GRUZJA, ROSJA I PRZYSZŁOŚĆ ZACHODU

WYD. RESPUBLICA, WARSZAWA 2011, SS. 450

Gdy przyjrzymy się publikacjom dotyczącym współczesnych stosunków międzynarodowych, znajdziemy niewiele prac w języku polskim, które badają najnowsze zdarzenia w polityce światowej. Mimo że od zakończenia zimnej wojny – wbrew prognozom i deklaracjom (a może raczej tęsknotom za „końcem historii”) o nastaniu liberalnej demokracji i „wiecznego pokoju” – wybuchło dziesiątki konfliktów, w których życie straciło miliony ludzi, prac traktujących o tych wydarzeniach jest niewiele. Jeszcze mniej znajdziemy publikacji, które – oprócz wysokich walorów naukowych i faktograficznych – byłyby również wciągającą lekturą, przywołującą na myśl reporterskie arcydzieła. Tym cenniejsza jest recenzowana publikacja autorstwa Ronalda Asmusa pt. *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu*, wydana w 2011 r. nakładem Respublica, opatrzona w polskim wydaniu wstępem ministra spraw zagranicznych, Radosława Sikorskiego (w wersji oryginalnej autorem wstępu jest Strobe Talbott). Tytuł, choć ujęty w sposób publicystyczny, świetnie oddaje istotę sprawy. Lokalny, „mały” wydawałoby się konflikt rosyjsko-gruziński, który wybuchł w sierpniu 2008 r., miał, i w kolejnych latach będzie miał, ogromne implikacje dla globalnego układu geopolitycznego. Konflikt ten *de facto* „zamroził” przestrzeń poradziecką i ugruntował „niedookreśloność” statusu Osetii Południowej oraz Abchazji, ukazując dobitnie, że Rosja jest gotowa napaść na własnego sąsiada w celu podtrzymania czy narzucenia własnej dominacji nad państwami arbitralnie określanej „bliskiej zagranicy” i zachowania „strefy uprzywilejowanych interesów” w regionie. Wydarzenia z tamtego czasu, które „wstrząsnęły” światem, mają istotne znaczenie dla przyszłości nie tylko obszaru poradzieckiego, ale również Zachodu i relacji świata transatlantyckiego z Moskwą. Z jednej strony nasuwają bowiem wątpliwości i pytania o zdolność Rosji do wyrzeczenia

się przemocy i neoimperialnych ciągów oraz uznania prawa innych państw do suwerenności i samostanowienia, a więc przestrzegania podstawowych zasad pozimnowojennego świata, ujętych w takich dokumentach jak Karta Paryska. Z drugiej, jak zauważa sam autor, działania Moskwy były wymierzone nie tylko w Gruzję, ale również w Waszyngton, NATO i szerzej w Zachód. Opisywane w książce wydarzenia stawiają pod znakiem zapytania konsekwencję i wytrwałość świata zachodniego w promowaniu wolności i zasad demokratycznych oraz wspieraniu państw poradzieckich w ich często niełatwym czy wręcz ambiwalentnym lawirowaniu między Rosją a Zachodem. Jak zauważa Adam Daniel Rotfeld, „książka ta stawia twarde i niewygodne pytania, których na Zachodzie wiele osób nie chce słyszeć”, traktuje ona bowiem *de facto* o słabości Zachodu i jego niespójnej polityce.

Należy w kilku słowach przedstawić postać Autora. Zmarły w 2011 r. Ron Asmus, zanim podjął pracę w prestiżowym amerykańskim *think-tanku* German Marshall Fund, był zasłużonym amerykańskim dyplomatą, pełnił m.in. funkcję zastępcy sekretarza stanu ds. europejskich, stając się czołowym architektem polityki Billa Clintona bliskiego sojuszu USA z Polską i innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Był jednym z pionierów koncepcji rozszerzenia NATO na wschód na początku lat 90. w okresie, w którym idea ta dla wielu była nierealistycznym mirażem i rewizjonistycznym, antyrosyjskim postulatem, podobnie jak dziś fantasmagorią niektórzy nazywają euroatlantyckie aspiracje Gruzji. Na temat rozszerzenia Sojuszu opublikował w 2002 r. książkę pt. *Opening NATO's door: how the alliance remade itself for a new era*. Był wytrawnym analitykiem stosunków międzynarodowych, czego recenzowana książka, a także publikowane również w Polsce artykuły są najlepszym dowodem.

Mała wojna, która wstrząsnęła światem jest nie tylko świetną literaturą faktu, ale wciągającą książką, którą czyta się bardzo dobrze. Autor nie przytłacza nas naukową nowomową czy teoretycznymi rozważaniami, które w tego typu publikacjach są całkowicie zbędne. Asmus w ośmiu rozdziałach (książka zawiera również rozbudowane, wzbogacające wiedzę czytelnika przypisy oraz indeks) rekonstruuje i przybliża czytelnikom, z najwyższą docieklivością, wydarzenia i działania dyplomatyczne, których kulminacją był 5-dniowy konflikt między siłami rosyjskimi a nieporównywalnie skromniejszą armią gruzińską. Decyzja podjęta na szczycie NATO w Bukareszcie na początku kwietnia 2008 r., podczas którego nie zdecydowano się (przede wszystkim w wyniku sprzeciwu Niemiec, przedkładających dobre relacje z Rosją nad jedność Sojuszu) przyznać Gruzji i Ukrainie MAP – Planu Działań na rzecz Członkostwa w NATO, jest wskazywana przez autora jako jedna z najistotniejszych oko-

liczności, które dały Rosji „wolną rękę” do podjęcia bardziej zdecydowanych kroków wobec Gruzji. Autor stawia tezę, że większe zaangażowanie dyplomatyczne NATO mogło zażegnać konflikt. Wydarzenia z sierpniowych dni 2008 r. uzmysławiają nam również słabość Unii Europejskiej i jej niezdolność do odgrywania znaczącej roli politycznej (wynegocjowany przez Sakozy’ego w imieniu Unii Europejskiej 8-punktowy plan pokojowy, jak pisze Asmus, był *de facto* potwierdzeniem *status quo* osiągniętego przez Rosję w wyniku działań militarnych).

Książka Asmusa jest nie tylko świetnym i całościowym „sprawozdaniem” z wydarzeń z połowy 2008 r., ale również dogłębną analizą politologiczną przyczyn i konsekwencji wojny. Autor wykracza poza „suche” czy beznamiętnie prezentowane fakty, kreśląc również sylwetki protagonistów i antagonistów, którzy uczestniczyli i współkształtowali wydarzenia przed, w trakcie i po konflikcie. Jako *insider* i naoczny świadek kluczowych wydarzeń prowadzących do wojny, posiadał dogłębną wiedzę na temat ich przebiegu (np. stwierdza, że decydenci amerykańscy przez chwilę rozważali bezpośrednio zaangażowanie militarne w konflikt, co oznaczałoby *de facto* konfrontację amerykańsko-rosyjską). Podkreśla, że książka jest oparta na źródłach jawnych, zauważając równocześnie, że miał okazję rozmawiać na temat omawianych wydarzeń z czołowymi przedstawicielami światowej polityki. To stanowi o wyjątkowej wartości książki, choć należy w tym miejscu podkreślić, że Asmus nie miał dostępu do decydentów rosyjskich. Fakt ten można uznać za jedną z niewielu ułomności pracy, które prowokują zarzut jej jednostronności.

Asmus, co typowe dla amerykańskich autorów, pisze w sposób barwny, zaangażowany czy wręcz osobisty (w jednym z wywiadów Asmus oznajmił, że napisał tę książkę, aby świadczyć o prawdzie i zapobiec zbyt szybkiemu zapomnieniu o sierpniowej wojnie). Jednocześnie ton jego pisarstwa jest bardzo spokojny, wyważony, pozbawiony zacierzwienia. Autor nie stroni od wartościowania czy oceniania, kto był głównym winowajcą wydarzeń z sierpnia 2008 r., a mimo to analiza nie pozwala wątpić w jego obiektywizm.

Warto pokusić się o jeden zasadniczy wniosek, płynący z lektury pracy amerykańskiego autora. Książka Asmusa zadaje kłam twierdzeniom, popularnym zarówno w Polsce (w niektórych kręgach politycznych i naukowych), jak i w światowej opinii publicznej, wedle których głównym winowajcą sierpniowych wydarzeń z 2008 r. był prezydent Saakaszwili i jego nieodpowiedzialna polityka. Zresztą niejednokrotnie książce Asmusa zarzucano, że jest zbyt progruzińska. Rzeczywiście, zauważa były amerykański dyplomata, to wojska gruzińskie pierwsze ostrzelały siły rosyjskie. Jednak to posunięcie Tbilisi należy osadzić w szerszym kontekście wielomiesięcznych (a wedle też niektórych

badaczy, wieloletnich) działań Moskwy, rozzuchwalonej przez deklarację niepodległości Kosowa, której większość państw zachodnich była orędownikiem. Warto przytoczyć dłuższy *passus* z recenzowanej książki, który w sposób znakomity pokazuje ten całościowy kontekst sierpniowych wydarzeń i dowodzi, jak bardzo narażeni jesteśmy na uproszczenia lub świadomie czynione przekłamania. Asmus stwierdza, że „dowody potwierdzające, że atak Rosjan na Gruzję był – by użyć określenia sekretarz stanu Rice – «dokonany z premedytacją», są obszerne i różnorodne. Najlepszym przykładem są szczegółowe przygotowania militarne oraz cyberataki. Potwierdza je dodatkowo fakt rozpoczęcia przez Moskwę nacisku na Izrael, aby powstrzymać stale zwiększające się zaangażowanie emerytowanych wojskowych i ekspertów ds. bezpieczeństwa z Izraela w działania modernizujące gruzińską infrastrukturę obronną oraz izraelską technologię i hardware wiosną 2008 r. Kolejnym dowodem [...] było umieszczenie blisko 50 rosyjskich dziennikarzy w Cchinwali na kilka dni przed rozpoczęciem działań wojennych. Pod koniec lipca gruziński kontrwywiad otrzymał raporty wskazujące na to, że również rosyjscy lekarze byli wysyłani do Cchinwali i że pojawili się w lokalnym szpitalu na początku sierpnia. Żadna z powyższych informacji wzięta z osobna nie jest przekonywująca. Każda stanowi jakby osobną mozaikę. Rozpatrywane pojedynczo budzą zaciekawienie. Dopiero jednak wtedy, gdy złożymy je w całość, tworzą spójny, szerszy obraz i układają się w przejrzystą historię. Jest to obraz metodycznie i od dawna przygotowywanej konfrontacji z Gruzją”. Z Gruzją, państwem niezwykle ważnym z punktu widzenia uniezależnienia się Europy od energetycznej dominacji Rosji, która pod wodzą prezydenta Saakaszwilego wybrała orientację na Zachód, sprzeczną z interesem i wizją ładu regionalnego Moskwy. Co istotne, taka ocena wydarzeń z 2008 r. znalazła swoje odzwierciedlenie m.in. w raporcie Międzynarodowej Komisji Śledczej ds. Konfliktu w Gruzji.

Podsumowując, książka Asmusa jest obowiązkową lekturą nie tylko dla osób zajmujących się polityką zagraniczną Rosji czy regionem Kaukazu, ale dla wszystkich zainteresowanych meandrami współczesnej polityki międzynarodowej. Książka pokazuje również, jak w sposób przystępny dla czytelnika można pisać o rzeczach ważkich, które mają determinujący wpływ na światowy układ sił. Dlatego też trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem Zbigniewa Brzezińskiego, że *Mała wojna, która wstrząsnęła światem. Gruzja, Rosja i przyszłość Zachodu* Ronalda Asmusa to „analiza odkrywcza dla studiów geopolitycznych i napisana we właściwym czasie przez osobę wyjątkowo dobrze wiedzącą, co naprawdę miało miejsce”.

Jakub Wódka